

Ο Ρώσος επαναστάτης Μιχαήλ Μπακούνιν αναφέρεται συχνά ως «ο πατέρας» του αναρχισμού. Στην πραγματικότητα, ο Μπακούνιν ήταν πολύ παραπάνω από μια απλή φυσιογνωμία, οι διαφωνίες του οποίου με τον Μαρξ στη Α' Διεθνή μορφοποίησαν ουσιαστικά την αποσαφήνιση του ρόλου της εμπροσθοφυλακής και του Κράτους στην επαναστατική διαδικασία. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες ιδέες του σχετικά με την αναρχική οργάνωση δεν είναι τόσο καλά γνωστές. Ο Andrew N. Flood ρίχνει μια πιο ξεκάθαρη ματιά σ' αυτές.

Ο Ρώσος φιλελεύθερος επαναστάτης Αλέξανδρος Χέρτσεν, που ήταν στενός φίλος του Μιχαήλ Μπακούνιν, είπε μια ιστορία, για το πώς ο Μπακούνιν όταν ταξίδευε από το Παρίσι στην Πράγα, έπεσε πάνω σε μια επανάσταση των Γερμανών αγροτών «τριγυρνώντας γύρω από ένα κάστρο, μην ξέροντας τι να κάνουν. Ο Μπακούνιν βγήκε έξω από το τρένο όπου επέβαινε και, χωρίς να χάσει καιρό, αφού έμαθε αμέσως για ποιο πράγμα εξεγέρθηκαν, παρέταξε τους αγρότες και τους καθοδήγησε τόσο επιδέξια μέχρι που επέστρεψε στη θέση του για να συνεχίσει το ταξίδι του. Μετέπειτα το κάστρο καιγόταν σε τέσσερις πλευρές».[1]

Ο Μπακούνιν ήταν ο γίγαντας του επαναστατικού κινήματος της Ευρώπης από 1848 έως το θάνατό του το 1876. Ήταν αρκετά ψηλός και τεράστιος, κυριολεκτικά γίγαντας, καθώς επίσης στη φαντασία των αστών φάνταζε ως δαίμονας. Ακόμα και αν αναφέρεται συχνά ως ο πατέρας του αναρχικού κινήματος, σήμερα οι ιδέες του για την επαναστατική οργάνωση είναι ανεπαρκώς κατανοητές από τους αναρχικούς και τους μαρξιστές. Αντίθετα, αναφέρεται πολύ πιο συχνά ο ρόλος του στην αντιμετώπιση των αυταρχικών ιδεών του μαρξισμού στους κόλπους της Α' Διεθνούς. Υπάρχουν διάφοροι επαρκείς λόγοι για τους οποίους δεν αναφέρονται αυτές οι θετικές ιδέες του Μπακούνιν. Τα χρόνια που ο Μαρξ πέρασε στην Βρετανική Βιβλιοθήκη τελειοποιώντας το «Κεφάλαιο», ο Μπακούνιν τα πέρασε σε μια σειρά φυλακών, αλυσοδεμένος σε τοίχους, όπου από το σκορβούτο έχασε τα δόντια του. Κάτι που δεν ήταν και το καλύτερο περιβάλλον για έρευνα ή γράψιμο! Και εν πάσῃ περιπτώσει, δεδομένου ότι ο ίδιος παραδέχτηκε το 1871 ότι «δεν είμαι ούτε επιστήμονας ούτε φιλόσοφος ούτε ακόμη και επαγγελματίας συγγραφέας. Έχω γράψει πολύ ελάχιστα στη διάρκεια της ζωής μου και το έχω κάνει αυτό μόνο για αυτοάμυνα». [2] Στην πραγματικότητα, έγραψε χιλιάδες επιστολές, αλλά σχετικά λίγα άρθρα ή μπροσούρες. Πολλά από αυτά που είναι σήμερα διαθέσιμα από το έργο του Μπακούνιν είναι χειρόγραφα αδημοσίευτων εργασιών.

Επίσης, δεν παραδέχτηκε ποτέ οποιαδήποτε συνέπεια στα γραπτά ή τις δραστηριότητές του. Ακόμη και το 1871, όταν αυτός και ο Μαρξ φιλονικούσαν για το μέλλον της Α' Διεθνούς, έγραφε: «Όσον αφορά τις γνώσεις, ο Μαρξ ήταν (το 1844) και είναι ακόμα, ασύγκριτα πιο προηγμένος από μένα. Δεν γνώριζα τίποτα εκείνη την περίοδο από Πολιτική Οικονομία, δεν είχα απελευθερωθεί ακόμα από τις μεταφυσικές μου παρατηρήσεις.... Με αποκάλεσε συναισθηματικό ιδεαλιστή και είχε δίκιο...».[3]

Πολλοί μαρξιστές είδαν τον Μαρξ ως ένα είδος προφήτη, τα γραπτά του οποίου αποτελούν μια τέλεια υλιστική «αποκάλυψη» που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να απαντήσει σε όλα τα σημερινά ζητήματα. Αυτό μπορεί μεν να είναι μια ανόητη προσέγγιση, αλλά είναι αλήθεια αν πούμε ότι ο Μαρξ είναι πιο συνεπής από τον Μπακούνιν σε γραπτό έργο. Τα γραπτά του νεαρού Μπακούνιν αποτονέουν διαφορετικές πολιτικές απόψεις απ' ό,τι τα γραπτά στο τέλος της ζωής του.

Ο Μπακούνιν στη νεαρή του ηλικία

Ο Μπακούνιν ακολούθησε παρόμοια πορεία ανάπτυξης όπως πολλοί άλλοι επαναστάτες εκείνης της γενιάς που προέρχονταν από αστικό περιβάλλον. Όπως ο Μαρξ και ο Ένγκελς, στη διαδικασία αυτή συμπεριλαμβανόταν και η συμμετοχή στους αριστερούς Εγελιανούς. Το 1844 ο Μπακούνιν ήταν μέλος της Δημοκρατικής Ομοσπονδίας του Μαρξ στο Παρίσι, όπου συναντήθηκε επίσης με τον Προυντόν και επηρεάστηκε απ' αυτόν. Όταν εξερράγησαν οι επαναστάσεις του 1848 (που επικεντρώθηκαν σε αιτήματα για κοινοβούλια και αστικούς νόμους), υπηρέτησε στην Εθνική Φρουρά των Εργαζομένων του Παρισιού. Όταν η επανάσταση αυτή ήττήθηκε κατέφυγε στη Γερμανία

το Μάρτιο του ίδιος χρόνου καθώς ξέσπασαν επαναστάσεις εκεί, ελπίζοντας να ενθαρρύνει μια Πολωνική εξέγερση.

Η πολιτική ιδεολογία του Μπακούνιν εκείνη την εποχή ήταν αρκετά ασχημάτιστη, αλλά συνήθως περιγράφεται ως «πανσλαβιστής». Αρκετοί σχολιαστές από τότε είχαν πρόβλημα να κατατάξουν την τάση αυτή σε οποιοδήποτε λογικό πλαίσιο. Οι αναρχικοί το αντιμετωπίζουν ως άσχετο, ενώ οι μαρξιστές έχουν επικεντρωθεί γενικά σ' αυτό για να επιτεθούν στον Μπακούνιν για τις αντι-γερμανικές (πρωσικές) πτυχές της τάσης αυτής. Τα γραπτά και οι δραστηριότητές του αυτήν την περίοδο μπορούν να παρομοιαστούν με αυτό που ονομάστηκε αργότερα στην Ιρλανδία αριστερός ρεπουμπλικανισμός. Η ιδέα ότι ο «εθνικός αγώνας» μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο προς την κατάργηση της αστικής νομοθεσίας, ακόμη και αν επιτύχει την εθνική ανεξαρτησία, μπορεί να βρεθεί επίσης και σε πολλά γραπτά μαρξιστών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων του Κόνολλι και του Τρότσκι. Οι αντι-γερμανικές του κορώνες γίνονται αρκετά συμβατές με τις αρκετά μεταγενέστερες αντι-αμερικανικές διατριβές των νοτιαμερικανών επαναστατών μαρξιστών οι οποίοι μερικές φορές προσδιόρισαν τον εχθρό τους ως τον «ξανθό εχθρό με τα μπλε μάτια από τον Βορρά».

Το 1848, επίσης, ο Μπακούνιν συμμετείχε στο σλαβικό συνέδριο στην Πράγα και να δημοσιεύει μια «Έκκληση προς τους Σλάβους». Αυτή η έκκληση είχε πολλά κοινά στοιχεία με τις αργότερα δημοκρατικές δηλώσεις, όπως για παράδειγμα το κάλεσμα για επαναστατική σλαβική ενότητα ενάντια στην γερμανική, τουρκική και ουγγρική κατοχή «ενώ απλώνουμε το αδελφικό μας χέρι στους Γερμανούς, στη δημοκρατική Γερμανία». Επιδίωξε να καταστήσει το σοσιαλισμό αναπόφευκτο μέρος του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα γράφοντας: «Ο καθένας έχει συνειδητοποιήσει ότι η ελευθερία ήταν μόνο ένα ψέμα, όταν η μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού έχει καταντήσει μια άθλια ύπαρξη, που στερείται εκπαίδευσης, ελευθερίας και ψωμιού, είναι προδιαγεγραμμένη να χρησιμοποιηθεί ως το υποστήριγμα των ισχυρών και των πλουσίων». Και η έκκληση τελειώνει: «Το κοινωνικό ημφανίζεται έτσι να είναι πρώτα απ' όλα το ζήτημα της πλήρους ανατροπής της κοινωνίας» [4]

Τα χρόνια της φυλακής

Ο Μπακούνιν εγκαταστάθηκε στη Δρέσδη όπου συνάντησε και τον συνθέτη Richard Wagner. Εκεί, τον Μάη του 1849, μια συνταγματική κρίση οδήγησε σε μια άλλη εξέγερση. Με τον Wagner συμμετείχε στην εξέγερση και έγινε μέλος της Επαναστατικής Επιτροπής. Ο Μαρξ δίνει μια περίληψη των γεγονότων σε μια επιστολή στην εφημερίδα «New York Daily Tribune» (2 Οκτωβρη 1852) σε άρθρο του με τίτλο «Επανάσταση και αντεπανάσταση στη Γερμανία»: «Στη Δρέσδη, οι μάχες στους δρόμους συνεχίστηκαν για 4 μέρες. Οι καταστηματάρχες της Δρέσδης, οργανωμένοι σε «κοινοτικές φρουρές», όχι μόνο αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην εξέγερση, αλλά πολλοί απ' αυτούς υποστήριξαν το στρατό ενάντια στους εξεγερμένους. Σχεδόν όλοι οι επαναστάτες ήταν εργαζόμενοι από τα τριγύρω εργοστάσια. Στο πρόσωπο του Ρώσου πρόσφυγα Μιχαήλ Μπακούνιν βρήκαν έναν ικανό και έξυπνο ηγέτη».

Ο Μπακούνιν συνελήφθη με την καταστολή της εξέγερσης. Η τύχη του είχε εξανεμιστεί. Ήταν ήδη καταζητούμενος από τους Ρώσους, οι οποίοι είχαν δημεύσει όλη του την περιουσία και είχαν αφαιρέσει όλα του τα δικαιώματα ήδη από το 1844. Πέρασε 13 μήνες σε φυλακή της Δρέσδης ως θανατοποινίτης. Μια νύχτα οδηγήθηκε έξω, όπου νόμισε ότι θα εκτελεσθεί, αλλά αντί αυτού παραδόθηκε στους Αυστριακούς. Αυτοί τον φυλάκισαν στην Πράγα για 9 μήνες πριν οδηγηθεί στο φρούριο Olmutz όπου αλυσοδέθηκε στον τοίχο επί 2 μήνες. Τον καταδίκασαν για εσχάτη προδοσία σε θάνατο με απαγχονισμό, αλλά αντί αυτού παραδόθηκε στους Ρώσους όπου φυλακίστηκε στο φρούριο Πέτρου και Παύλου (Πετροπαβλόσκ). Εδώ έχασε τα δόντια του από το σκορβούτο και λίγο έλειψε να χάσει τα λογικά του.

Πέρασε σχεδόν 10 χρόνια σε διάφορες φυλακές έως ότου εξορίστηκε στην Σιβηρία το 1857. Εκεί, μόλις ανέκτησε την υγεία του, δραπέτευσε και κατέφυγε στις ΗΠΑ μέσω Ιαπωνίας και έπειτα στο Λονδίνο στα τέλη του 1861. Η απίστευτη διαφυγή του από τη Σιβηρία (η Ιαπωνία άνοιξε τις πύλες της στη Δύση μόλις το 1853) ενίσχυσε τους μύθους που περιέβαλαν τον Μπακούνιν. Στη φυλακή είχε παραμείνει πανσλαβιστής και σαφώς δεν ήταν ακόμα αναρχικός. Η αγαπημένη τακτική των τσάρων, όπως και των μεταγενέστερων Ρώσων ηγεμόνων, ήταν η απόσπαση

ομολογιών από τα θύματά τους. Ο Μπακούνιν το χρησιμοποίησε αυτό για να περιγράψει το πρόγραμμά του στο οποίο συμπεριέλαβε την ιδέα ότι αυτό που χρειαζόταν η Ρωσία ήταν ένα «Ισχυρό δικτατορικό καθεστώς» για να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο και η εκπαίδευση. Ενώ μερικοί έχουν σωστά επισημάνει ότι μια τέτοια ομολογία πρέπει να ληφθεί ελάχιστα υπόψη, το 1862 ο Μπακούνιν ακόμα σκεφτόταν ότι «ο τσάρος ήταν σε θέση να συνεργαστεί πραγματικά με το λαό και ότι ο λαός ήταν ικανός να επιβάλλει τη θέλησή του στον τσάρο μέσω μιας Εθνικής Συνέλευσης». [5]

Ωστόσο, παράλληλα και αντίθετα προς όλα αυτά, ανέπτυσσε σαφώς τη σκέψη του προς μια ελευθεριακή κατεύθυνση. Το περιοδικό «Η Καμπάνα» του Χέρτσεν δημοσίευσε το 1862 μια ανοικτή επιστολή του με τον τίτλο «Προς τους Ρώσους, Πολωνούς και άλλους Σλάβους φίλους μου». Το τμήμα εκείνο της επιστολής που απευθύνεται στους φοιτητές λέει: «Πηγαίνετε στο λαό. Αυτός είναι η καριέρα σας, η ζωή σας, η επιστήμη σας. Μάθετε από τους ανθρώπους αυτούς πόσο καλύτερα να υπηρετήσετε την υπόθεσή τους! Θυμηθείτε, φίλοι, ότι η μορφωμένη νεολαία δεν πρέπει να είναι ούτε ο δάσκαλος, ο ευεργέτης, ο δικτατορικός ηγέτης του λαού, αλλά μόνο ο μαιευτήρας της αυτοχειραφέτησής του, κάτι που θα τον εμπνεύσει να αυξήσει τη δύναμη των ανθρώπων δραστηριοποιούμενοι από κοινού και συντονίζοντας τις προσπάθειές τους». [6] Εκείνη την περίοδο που η άρνηση παροχής εκπαίδευσης στην εργατική τάξη στις περισσότερες χώρες είχε ως αναπόφευκτο αποτέλεσμα το ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επαναστατών συγγραφέων προερχόταν από την αστική τάξη. Αφήνοντάς το αυτό κατά μέρος, ο Μπακούνιν προτείνει μια σχέση μεταξύ της «επαναστατικής διανόησης» και του λαού, άποψη στην οποία οι αναρχικοί πιστεύουν ακόμα μέχρι σήμερα.

Έτσι, απέρριψε τελικά τον παν-σλαβισμό, ειδικά μετά την Πολωνική εξέγερση του 1863, όταν είδε ότι οι Πολωνοί εθνικιστές μέσω της υποστήριξής τους προς τους Σλάβους της Ουκρανίας ενδιαφέρονταν περισσότερο για τα ουκρανικά εδάφη και φοβούνταν μια εξέγερση των αγροτών περισσότερο απ' ό,τι ο τσάρος. Έτσι, στην επιστροφή του επισκέφτηκε τον Μαρξ στο Λονδίνο. Ο Μαρξ τον κάλεσε να γίνει μέλος της Α' και έγραψε σχετικά στον Ένγκελς (στις 4 Νοέμβρη 1864) λέγοντας γι' αυτόν: «Γενικά, είναι ένας από τους λίγους ανθρώπους που έχω δει ότι δεν έχουν παραιτηθεί μετά από 16 χρόνια, αλλά ότι έχουν αναπτυχθεί περαιτέρω»[7].

Ο Μπακούνιν δεν είχε δεν είχε συνειδητοποιήσει ακόμα την αξία ής Α' Διεθνούς (που ήταν ακόμα σε μια εμβρυακή μορφή ως μια συνένωση κάποιων βρετανικών συνδικάτων και μερικών Γάλλων οπαδών του Προυντόν ή του Μπλανκί). Πήγε στην Ιταλία όπου εργάστηκε πάνω σε ένα διεθνές πρόγραμμα για την επαναστατική οργάνωση. Σύμφωνα με τον Ντανιέλ Γκερέν, «τα λίγα μέλη της Αδελφότητας ήταν προηγούμενοι απόστολοι του δημοκράτη Γκιουζέπε Ματσίνι, από τον οποίο διδάχτηκαν την προτίμησή τους στους μυστικούς συνδέσμους».[8] Ο Μπράϊαν Μόρρις συμπεριλαμβάνει τους Πολωνούς και τους Ρώσους εξόριστους τον κατάλογο αυτό. [9] Από τους σύγχρονους επαναστάτες ο Μπακούνιν κριτικάρεται αρκετά όσον αφορά την υπεράσπιση εκ μέρους του των μυστικών συνδέσμων και αδελφοτήτων αυτήν την περίοδο. Τέτοιους είδους κριτικές εντούτοις, προέρχονται από μια συγκριτικά πιο ασφαλή Δυτική Ευρώπη του 20ού αιώνα ή τις ΗΠΑ όπου οι μαζικές οργανώσεις είναι γεγονός και οι επαναστάτες είναι συγκριτικά πιο ελεύθεροι να συγκαλούν συνελεύσεις και να κυκλοφορούν διάφορες εκδόσεις. Την εποχή του Μπακούνιν μια τέτοια δραστηριότητα ήταν σχεδόν πάντα παράνομη και οι συντάκτες εφημερίδων κ.λπ. καταδικάζονταν σε πολύχρονες φυλακίσεις και/ή πέθαιναν στη φυλακή. Οι Μαρξ και Ένγκελς κυκλοφόρησαν το «Κομμουνιστικό Μανιφέστο» μέσω μιας τέτοιας μυστικής οργάνωσης, τη Λίγκα των Δικαίων, και συνέχισαν με άλλη παρόμοια οργάνωση μέχρι να ιδρύσουν τη Διεθνή, παρά το γεγονός ότι ζούσαν σε σχετική ασφάλεια στη φιλελεύθερη Αγγλία. Τα μέλη της ομάδας γύρω από τον Μπακούνιν είχαν δραστηριοποιηθεί σε παρόμοιες μυστικές οργανώσεις για χρόνια, αλλά όμως δεν υπήρξε καμία νόμιμη επαναστατική οργάνωση στην Πολωνία ή τη Ρωσία αυτήν την περίοδο. Στην Ιταλία και τη Γαλλία αυτοί οι μυστικοί σύνδεσμοι, που συχνά βασίζονταν στους ελευθεροτέκτονες (Freemasons), αποτελούσαν επίσης τον κανόνα. Και δεν αποτελεί εύκολα έκπληξη το ότι κατέληγαν πάντα στο συμπέρασμα ότι «μια οργάνωση που έχει επαναστατικούς σκοπούς πρέπει να πάρει απαραίτητως τη μορφή μυστικής οργάνωσης» [10] Οι σύνδεσμοι αυτοί κατάρτιζαν ένα σύνολο κανόνων λειτουργίας κατάλληλων για τέτοιους ομαδικούς σχηματισμούς, από τους οποίους ο πρώτος με την επωνυμία Επαναστατικός Σύνδεσμος/Αδελφότητα ιδρύθηκε το 1865. Ο Άρθουρ Λένινγκ, εκδότης των Αρχείων Μπακούνιν, επισημάνει ότι τέτοια προγράμματα και διακηρύξεις αντανακλούν την εξελισσόμενη σκέψη του Μπακούνιν, παρά «τη λειτουργία μιας οργάνωσης». [11] Προορίζονταν να αποτελέσουν

ένα σχεδιάγραμμα για μια «ιδανική» οργάνωση παρά την περιγραφή μιας ήδη πλήρως συγκροτημένης οργάνωσης. Το πρώτο απ' αυτά τα ντοκουμέντα, ενώ βαδίζει σαφώς στην πορεία της ελευθεριακής οργάνωσης, έχει τις ρίζες του στην προ-αναρχική φάση του Μπακούνιν. Συνδυάζει τις ιδέες της ελευθεριακής οργάνωσης με τον αντιφατικό στόχο της συγκρότησης ενός κοινοβουλίου: «Για τη διευθέτηση των κοινών υποθέσεων, μια κυβέρνηση και μια περιφερειακή συνέλευση ή κοινοβούλιο θα πρέπει να συγκροτηθούν αναγκαστικά». [12]

Μειώνει, επίσης, το θέμα της επανάστασης σε οργανωτικό και μόνο ζήτημα. Η υπόθεση που γίνεται είναι ότι παντού οι άνθρωποι αναμένεται να εξεγερθούν και ότι για όλα αυτό που χρειάζεται είναι μια σχετικά μικρή οργάνωση επαναστατών οι οποίοι θα συντονίσουν αυτήν την εξέγερση. Η ιδέα αυτή είναι, επίσης, κοινή στο μαρξισμό του 20ού αιώνα, είτε με την τροτσκιστική ιδέα της «κρίσης της ηγεσίας» είτε με τον επαναστατικό πυρήνα των γκεβαριστών.

Εάν το πρόγραμμα αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα οποιοδήποτε είδος τελικού σχεδιαγράμματος αυτό δεν σημαίνει ότι είναι και άσχετο. Το είδος της νέας κοινωνίας που υποστήριζαν αποτελούσε μια ριζοσπαστική πρόοδο στην Ευρώπη της δεκαετίας του 1860 και παραμένει εκπληκτικά σχετικό και σήμερα. Τα αποστάσματα που ακολουθούν δίνουν μια γεύση για το πώς έβλεπαν την μετεπαναστατική κοινωνία.

Το πρόγραμμα της Αδελφότητας (1865) «η εμφάνιση της ελευθερίας είναι ασυμβίβαστη με την ύπαρξη των Κρατών. η ελεύθερη ανθρώπινη κοινωνία μπορεί να έλθει επιτέλους, όχι άλλο πια οργανωμένη από την κορυφή από τα κάτω... αλλά μάλλον θα αρχίσει από το ελεύθερο άτομο και την ελεύθερη ένωση και την αυτόνομη κοινότητα, από τα κάτω προς τα πάνω οι γυναίκες, διαφορετικές από τον άνδρα, αλλά όχι κατώτερες απ' αυτόν, ευφυείς, εργατικές και ελεύθερες όπως είναι, πρέπει να κηρυχθούν ίσες με αυτόν σε όλα τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα ... ο θρησκευτικός και ο πολιτικός γάμος πρέπει να αντικατασταθούν από τον ελεύθερο γάμο, και ότι η φροντίδα, εκπαίδευση και η κατάρτιση όλων των παιδιών πρέπει να είναι θέμα του καθένα φροντίδα όλης της κοινωνίας ... τα παιδιά δεν ανήκουν ούτε στην κοινωνία ούτε στους γονείς τους αλλά μάλλον στη μελλοντική τους ελευθερία η επανάσταση να γίνει μόνο από τους ανθρώπους η επανάσταση δεν μπορεί να επιτύχει εκτός εάν, πρέπει να εξαπλωθεί όπως μια παγκόσμια πυρκαϊά... Θα καλύψει αρχικά το σύνολο της Ευρώπης και έπειτα τον κόσμο ... η κοινωνική επανάσταση δεν θα επιτύχει προτού καταστρέψει κάθε Κράτος σ' ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο». [13]

Ο Μπακούνιν προσπάθησε έπειτα να εισάγει ένα επαναστατικό σοσιαλιστικό πρόγραμμα στην Ένωση για την Ειρήνη και την Ελευθερία, που ιδρύθηκε σε μια διάσκεψη στη Γενεύη τον Αύγουστο του 1867, που την παρακολούθησαν 6.000 άνθρωποι, «όλοι φίλοι της ελεύθερης δημοκρατίας». Αναφέρεται ότι όταν ο Μπακούνιν σηκώθηκε να μιλήσει στη διάσκεψη μια κραυγή πέρασε από στόμα σε στόμα: «Ο Μπακούνιν!». Ο Γκαριμπάλντι, ο οποίος ήταν στο προεδρείο, σηκώθηκε, έκανε μερικά βήματα μπροστά και τον αγκάλιασε. Αυτή η επίσημη συνάντηση των δύο παλαιών και δοκιμασμένων πολεμιστών της επανάστασης έκανε καταπληκτική εντύπωση Όλοι σηκώθηκαν και ακούστηκε ένα παρατεταμένο και ενθουσιώδες χειροκρότημα». [14]

Μερικοί άνθρωποι χρονολογούν την αναφορά και υπεράσπιση του αναρχισμού από τον Μπακούνιν απ' αυτό το σημείο, επειδή σε τιμήμα της ομιλίας του κατήγγειλε τον εθνικισμό - μια ακόμα διάρρηξη με τον προηγούμενο παν- σλαβισμό του. Άλλοι το χρονολογούν αυτό στο επόμενο συνέδριο που έγινε στη Βέρνη το 1868. Εν πάσῃ περιπτώσει, γενικά από αυτήν την περίοδο και μετά ο Μπακούνιν αναμιγνύεται στην οικοδόμηση των μαζικών επαναστατικών οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένης και της Α' Διεθνούς και είναι απ' αυτό το σημείο που αρχίζει να υποστηρίζει τις σύμφωνες με τον αναρχισμό μεθόδους οργάνωσης. Η τελευταία σημαντική εργασία του, που γράφτηκε το 1873, περιγράφει το ακόλουθο πρόγραμμα για την επαναστατική νεολαία στη Ρωσία:

«...πρέπει να πάνε προς το λαό, επειδή σήμερα - και αυτό ισχύει παντού, αλλά και ειδικά στη Ρωσία - έξω από το λαό, έξω από τις ισχυρές εργατικές μάζες των δισεκατομμυρίων, δεν υπάρχει ούτε ζωή ούτε υπόθεση ούτε μέλλον» [15]

«η πρωταρχική ατέλεια που παραλύει σήμερα και καθιστά αδύνατη μια καθολική λαϊκή εξέγερση στη Ρωσία είναι η αυτοσυγκράτηση των κοινοτήτων, η απομόνωση και ο διαχωρισμός των τοπικών αγροτικών κοινωνιών. Οπωσδήποτε, πρέπει να καταστρέψουμε αυτή την απομόνωση και να εισάγουμε το ζωτικής σημασίας ρεύμα της επαναστατικής σκέψης, θέλησης και πράξης στους διαχωρισμένες αυτές κοινωνίες. Πρέπει να συνδέσουμε τους καλύτερους αγρότες όλων των χωριών, των επαρχιών, και εάν είναι δυνατόν, των περιοχών μεταξύ τους, τους προοδευτικούς ανθρώπους, τους φυσικούς επαναστάτες του ρωσικού αγροτικού κόσμου και, όπου είναι δυνατόν, δημιουργώντας τον ίδιο ζωτικής σημασίας σύνδεσμο μεταξύ των εργαζομένων των εργοστασίων και της αγροτιάς.

...Πρέπει να πείσουμε αυτούς τους προοδευτικούς ανθρώπους - και μέσω αυτών, αν όχι όλους τους ανθρώπους τότε τουλάχιστον ένα αρκετά μεγάλο τμήμα τους, το πιο ενεργητικό τμήμα - ότι ο λαός ως σύνολο μοιράζεται μια κοινή κακοτυχία και, επομένως, μια κοινή υπόθεση. Πρέπει να τους πείσουμε ότι μια αήττητη δύναμη ζει μέσα στους ανθρώπους, στην οποίοι τίποτα και κανένας δεν μπορεί ν' αντισταθεί, και ότι εάν δεν έχει ακόμα απελευθερώσει τους ανθρώπους είναι επειδή είναι ισχυρή μόνο όταν συγκεντρώνεται και ενεργοποιείται ταυτόχρονα, παντού, από κοινού, σε συνεννόηση, και μέχρι τώρα αυτό δεν το έχει κάνει ακόμα. Προκειμένου να συγκεντρωθεί αυτή η δύναμη, τα χωριά, οι επαρχίες και οι περιοχές πρέπει να συνδεθούν και να οργανωθούν σύμφωνα μ' ένα κοινό σχέδιο και με βάση τον ενιαίο στόχο της καθολικής απελευθέρωσης των ανθρώπων. Για να δημιουργηθεί στους λαούς μας συναίσθημα και συνείδηση της πραγματικής ενότητας, πρέπει να κυκλοφορήσει κάποιο είδος λαϊκής εφημερίδας που θα διέδιδε αμέσως τις πληροφορίες σε κάθε γωνία της Ρωσίας, σε κάθε επαρχία, περιοχή και χωριό, για οποιαδήποτε εξέγερση αγροτών ή εργοστασίων που ξεσπά αλλού, και επίσης για τα σημαντικά επαναστατικά κινήματα που συγκροτούνται από το προλεταριάτο της Δυτικής Ευρώπης ... οι Ρώσοι θα αναγνωρίσουν την εκπαιδευμένη νεολαία μας ως δική τους μόνο όταν αυτή εκλάβει τη ζωή τους, τις κακοτυχίες τους, ως δική της υπόθεση, στην αγωνιώδη εξέγερσή τους. Η νεολαία πρέπει να είναι παρούσα από τώρα και στο εξής όχι ως μάρτυρας, αλλά ως ενεργός συμμετέχων, στην πρώτη γραμμή όλων των λαϊκών ταραχών και εξεγέρσεων, μεγάλων και μικρών Δρώντας σύμφωνα με ένα αυστηρά επινοημένο και σταθερό σχέδιο, και υποβάλλοντας όλη της τη δραστηριότητα σ μια αυστηρή πειθαρχία προκειμένου να δημιουργηθεί εκείνη η ομοφωνία χωρίς την οποία δεν μπορεί να υπάρξει καμία νίκη ...» [16]

Αυτό το απόσπασμα αντικρούει τις πιο κοινές διαστρεβλώσεις για το μοντέλο οργάνωσης του Μπακούνιν. Επιβεβαιώνει μια κοινή κριτική εκ μέρους του Μπακούνιν, ότι δηλαδή δεν περιόρισε το επαναστατικό ζήτημα στη βιομηχανική εργατική τάξη, αλλά το επέκτεινε στους χειροτέχνες και τους αγρότες. Εντούτοις, ενώ αυτή η κριτική μπορεί να έχει κάποιο νόημα στη σύγχρονη Ευρώπη ή τη Βόρεια Αμερική, στη δεκαετία του 1870 οποιαδήποτε επανάσταση που θα κινητοποιούσε μόνο τους εργαζομένους των πόλεων θα ήταν καταδικασμένη να ηττηθεί. Εκείνη την περίοδο, οι εργαζόμενοι των πόλεων ήταν μια μικροσκοπική μειονότητα της κοινωνίας. Υποστηρίζοντας για παράδειγμα μια παρόμοια στρατηγική για τους επαναστάτες στην Ιταλία, ο Μπακούνιν υπολογίζει ότι «....η Ιταλία διαθέτει τεράστιο προλεταριάτο Αποτελείται από δύο ή τρία εκατομμύρια εργαζομένους σε εργοστάσια στις πόλεις και μικροχειροτέχνες και περίπου 20 εκατομμύριο άκληρους αγρότες». [17] Ο Μπακούνιν, αντίθετα από τον Μαρξ, είδε ότι οι αγρότες θα μπορούσαν να συμμετάσχουν ενεργά στην πλευρά της επανάστασης, και λόγω των αριθμών στη χώρα αυτή (την Ιταλία) δεν θα μπορούσε να υπάρξει ελευθεριακή επανάσταση εκείνη την περίοδο χωρίς τους αγρότες.

Αλλά ο Μπακούνιν δεν διέγραψε, όπως διαδίδεται συχνά, τους βιομηχανικούς εργάτες. Στην πραγματικότητα, πριν από το Μαρξ και το κίνημα εργοστασιακών επιτροπών της Ρωσικής Επανάστασης, επέμεινε ότι «οι συνεταιριστικές ενώσεις έχουν ήδη αποδείξει ότι οι εργαζόμενοι είναι αρκετά σε θέση να διαχειριστούν τις βιομηχανικές επιχειρήσεις και ότι αυτό μπορεί να γίνει από τους εργαζομένους εκείνους που εκλέγονται από τους συναδέλφους τους και οι οποίοι λαμβάνουν τον ίδιο μισθό». [18] Ήταν, εντούτοις, επικριτικός για ένα ορισμένο στρώμα της βρετανικής, γερμανικής και ελβετικής εργατικής τάξης για το οποίο θεώρησε ότι είχε μετατραπεί σε αριστοκρατία της εργασίας που θα μπορούσε να είναι εχθρική στα συμφέροντα του προλεταριάτου συνολικά. Η άποψη του Μπακούνιν για το πώς πρέπει να οργανωθούν οι επαναστάτες επικρίνεται συχνά για το ότι εμφανίζεται να υποστηρίζει μια μυστική δικτατορία πάνω στο λαό. Τα ντοκουμέντα σχετικά με την επαναστατική οργάνωση που κυκλοφόρησε το 1867 (πιο πριν) και το 1868, περιέχουν πράγματι μια περίεργη αντίφαση, που αποδεικνύεται από το παρακάτω απόσπασμα:

«Αυτός ο σύνδεσμος αρχίζει από τη βάση ότι οι επαναστάσεις δεν γίνονται ποτέ από τα άτομα ούτε ακόμη και από τις μυστικές αδελφότητες. Είναι, όπως θα λέγαμε, αυτοδημιούργητες, αποτέλεσμα της λογικής των πραγμάτων, από την τάση των γεγονότων και των ενεργειών Όλα αυτά μπορεί να τα κάνει μια καλά οργανωμένη κοινωνία, πρώτα να παίξει το ρόλο της μαμής της επανάστασης, διαδίδοντας μεταξύ των μαζών ιδέες σύμφωνες με τα μαζικά ένστικτα, για να οργανώσει όχι τον στρατό της Επανάστασης – γιατί όλος ο λαός πρέπει να είναι πάντα ο στρατός - αλλά κάποιο επαναστατικό γενικό επιτελείο αποτελούμενο από δεσμευμένα, ενεργητικά και ευφυή άτομα που είναι προπάντων όλοι αληθινοί φίλοι των ανθρώπων και όχι να καυχώνται για τον εαυτό τους, με ικανότητα για δράση ως μεσάζοντες μεταξύ της επαναστατικής ιδέας και του ενστίκτου των ανθρώπων. Ο αριθμός των ατόμων αυτών δεν χρειάζεται να είναι τεράστιος. Εκατό στενά και σοβαρά συνδεδεμένοι μεταξύ τους επαναστάτες θα αρκέσουν για το σύνολο της Ευρώπης. Διακόσιοι ή τριακόσιοι επαναστάτες θα είναι αρκετοί για να οργανώσουν τις μεγαλύτερες χώρες». [19]

Στις τελευταίες γραμμές του αποσπάσματος αυτού υπογραμμίζεται αυτή η αντίφαση, όπου ο Μπακούνιν φαίνεται να πιστεύει ότι, από τη μια, χρειάζονται 200 ή 300 επαναστάτες στις μεγαλύτερες χώρες, αλλά, από την άλλη, χρειάζονται μόνο 100 (μικρότερος αριθμός) για την Ευρώπη (μια μεγαλύτερη περιοχή).

Αυτή η «αντίφαση» εμφανίζεται επανειλημμένα στα γραπτά του Μπακούνιν, όπως για παράδειγμα το 1870 που έγραψε:

«Έτσι, ο μόνος στόχος ενός μυστικού συνδέσμου πρέπει να είναι όχι η δημιουργία μιας τεχνητής δύναμης έξω από το λαό, αλλά η παρακίνηση, η ένωση και η οργάνωση της αυθόρμητης δύναμης του λαού, επομένως, ο μόνος πιθανός, ο μόνος πραγματικός επαναστατικός στρατός είναι η οργάνωση, η οποία πρέπει μόνο να είναι το επιτελείο αυτού του στρατού, ένας διοργανωτής της δύναμης του λαού, όχι η δική του Μια επαναστατική ιδέα είναι επαναστατική, ζωτική, πραγματική και αληθινή μόνο επειδή εκφράζει και μόνο όσο αντιπροσωπεύει τα λαϊκά ένστικτα που είναι το αποτέλεσμα της ιστορίας. Το να προσπαθήσουμε να φορτώσουμε στο λαό τη δική μας σκέψη – ξένη προς το ένστικτο του λαού - υπονοεί την επιθυμία να καταστεί υποτακτικός ενός νέου κράτους Η οργάνωση πρέπει να δεχτεί με όλη της την ειλικρίνεια την ιδέα ότι η ίδια είναι υπηρέτης και αρωγός, αλλά ποτέ διοικητής του λαού, ποτέ, κάτω από οποιαδήποτε πρόφαση διεύθυνσης ούτε ακόμη και κάτω από την πρόφαση της ευημερίας των ανθρώπων.

Η οργάνωση βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα τεράστιο καθήκον: όχι μόνο να προετοιμάσει την επιτυχία της επανάστασης του λαού μέσω της προπαγάνδας και της ενοποίησης των λαϊκών δυνάμεων, όχι μόνο για να καταστρέψει συνολικά, μέσω της δύναμης αυτής της επανάστασης, ολόκληρη την υπάρχουσα οικονομική, κοινωνική και πολιτική τάξη, αλλά, επιπλέον για να καταστήσει αδύνατη μετά από τη λαϊκή νίκη την εγκαθίδρυση οποιασδήποτε κρατικής εξουσίας πάνω στον λαό – ακόμα και την πιο επαναστατική, ακόμα και την δική μας εξουσία - επειδή οποιαδήποτε εξουσία, όπως και να ονομαζόταν, θα υπέβαλλε αναπόφευκτα τους ανθρώπους στην παλαιά σκλαβιά με νέα μορφή Είμαστε άσπονδοι εχθροί κάθε επίσημης εξουσίας, ακόμα κι αν είναι υπερ-επαναστατική εξουσία. Είμαστε εχθροί κάθε δημόσια αναγνωρισμένης δικτατορίας, είμαστε κοινωνικοί επαναστάτες αναρχικοί. Άλλα θα ρωτήσετε, εάν είμαστε αναρχικοί τότε με ποιο δικαίωμα επιθυμούμε και με ποια μέθοδο μπορούμε να επηρεάσουμε τους ανθρώπους; Απορρίπτοντας οποιαδήποτε εξουσία, από ποια εξουσία ή, μάλλον, με ποια δύναμη θα κατευθύνουμε την επανάσταση του λαού; Μια αόρατη δύναμη – μη αναγνωρισμένη από κανέναν, μη επιβαλλόμενη από κανέναν – διαμέσου της οποίας η συλλογική δικτατορία της οργάνωσής μας θα είναι η μόνη δυνατή, όσο περισσότερο παραμένει αόρατη και μη αναγνωρισμένη τόσο περισσότερο παραμένει χωρίς οποιαδήποτε νομιμότητα και σημασία. Φανταστείτε μια μυστική οργάνωση που έχει διασκορπίσει τα μέλη της σε μικρές ομάδες σ' ολόκληρη την επικράτεια της αυτοκρατορίας, αλλά είναι εντούτοις σταθερά ενωμένη: εμπνευσμένη από ένα κοινό ιδανικό μια οργάνωση που ενεργεί παντού σύμφωνα με ένα κοινό σχέδιο. Αυτές οι μικρές ομάδες, άγνωστες στον οποιονδήποτε ως τέτοιες, δεν έχουν καμία επίσημα αναγνωρισμένη εξουσία, αλλά είναι ισχυρές μέσω του ιδανικού τους, το οποίο εκφράζει την ίδια την ουσία των ενστίκτων, των επιθυμιών και των απαιτήσεων των ανθρώπων

Αυτή η δικτατορία είναι απαλλαγμένη από κάθε συμφέρον, ματαιοδοξία και φιλοδοξία και γι' αυτό είναι ανώνυμη, αόρατη και δεν παραχωρεί πλεονέκτημα ή τιμή ή επίσημη αναγνώριση της εξουσίας σε ένα μέλος της ομάδας ή στις ομάδες τις ίδιες. Δεν απειλεί την ελευθερία των ανθρώπων επειδή είναι απαλλαγμένη από κάθε επίσημο χαρακτήρα....» [20]

Αφενός, ο Μπακούνιν αναγνώρισε ότι «η μελλοντική κοινωνική οργάνωση πρέπει να πραγματοποιηθεί από τα κάτω προς τα πάνω» [21] Αφετέρου, η δυνατότητα για τη δημιουργία της νέας αυτής κοινωνίας δεν θα ήταν αποτέλεσμα μιας αυθόρυμης επανάστασης, αλλά θα απαιτούσε τη συγκρότηση μια διεθνούς οργάνωσης των επαναστατών που «θα είχε ως κέντρο της την ιδέα και την ομοιότητα του προγράμματος» [22]

Όπως είδαμε, ο Μπακούνιν είχε ιδιαίτερη εμπειρία εξεγέρσεων. Όπως ήταν επίσης φυσικό, όπως και ο Μαρξ, απόστολος του Χέγκελ και, ως εκ τούτου, χρησιμοποίησε τη διαλεκτική μέθοδο με την οποία δύο προφανώς αντιφατικά πράγματα μεταξύ τους θα αλληλεπιδρούσαν για να δημιουργήσουν μια νέα κατάσταση/μια ιδέα που θα ήταν μια πρόοδος και στα δύο. Σ' αυτή τη φάση, στα γραπτά του ο Μπακούνιν υποστήριζε έναν τρόπο ξεπεράσματος της αντίφασης μεταξύ του στόχου μιας ελευθεριακής κοινωνίας και των οργανωτικών μεθόδων μέσω των οποίων έπρεπε να υπερνικηθεί η αυταρχική κοινωνία. Άλλα και πιο πρόσφατοι επαναστάτες που βρίσκονται αντιμέτωποι μ' αυτήν την αντίφαση, τείνουν είτε να υποστηρίζουν ένα έντονα συγκεντρωτικό πολιτικό κόμμα που θα στόχευε την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας ή προσποιούνται ότι οι σοβαρές οργανωτικές μέθοδοι δεν είναι απαραίτητες. Ο Μπακούνιν προσπαθούσε να υπερβεί αυτές τις δύο αντιτιθέμενες απόψεις, για να βρεθεί μια νέα λύση που να ικανοποιούσε την πραγματικότητα.

Οι απόψεις του Μπακούνιν σχετικά με την επαναστατική οργάνωση μπορούν να παρουσιαστούν ως κάποια γαμήλια τούρτα με ξεχωριστές, αλλά ανεπίσημα συνδεδεμένες μεταξύ τους, γραμμές επαναστατών. Στην κορυφή θα ήταν οι «100», το γενικό επιτελείο, ο ρόλος του οποίου θα ήταν η δημιουργία και η διατήρηση των άτυπων συνδέσμων μεταξύ των χωρών. Θα επέτρεπαν, από τη μια πλευρά, μια κάποια μελέτη της κατάστασης όταν ο χρόνος θα ήταν ώριμος για την επαναστατική εξέγερση και, από την άλλη, τα μέσα του συντονισμού αυτής της εξέγερσης. Αυτό επρόκειτο να μείνει μυστικό (λόγω του κινδύνου συλλήψεων) και (μετά το 1868) ένα άτυπο σύνολο επαφών που θα προσπαθούσε να επηρεάσει την πορεία των γεγονότων μέσω της δύναμης των ιδεών τους.

Κάτω απ' όλα αυτά θα ερχόταν δεύτερη, μια πολύ πιο μεγάλη και πιο ανοικτή οργάνωση. Αυτή ήταν η Συμμαχία και ο πρώτιστος ρόλος της ήταν να εισάγει τις επαναστατικές ιδέες στις μαζικές οργανώσεις του προλεταριάτου, ειδικότερα μέσω της οικοδόμησης των περιφερειακών τμημάτων της Διεθνούς. Μετά το 1868 η βάση αυτής της «τούρτας» θα ήταν η ίδια η Διεθνής. Η βάση επρόκειτο να είναι η δημιουργία οργανώσεων αγώνα της εργατικής τάξης που θα ευνοούσαν την άμεση δράση και θα απέρριπταν την πολιτική (δηλ. εκλογική) δραστηριότητα. Η Συμμαχία θα δρούσε μέσα στη Διεθνή για να ωθήσει αυτή την πολιτική στο προσκήνιο. Αυτό ήταν απαραίτητο επειδή, έγραφε ο Μπακούνιν, οι μάζες των εργαζομένων - όντας αναλφάβητες και δουλεύοντας πολλές ώρες ακριβώς για να επιζήσουν - δεν θα μπορούσαν να προσεταιριστούν το σοσιαλισμό μόνο μέσω αφηρημένων ιδεών.

Έγραψε γι' αυτό ο Μπακούνιν:

«Έπεται στη συνέχεια, ότι προκειμένου ν' αγγίξουμε την καρδιά και να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη, τη συγκατάθεση, την υποστήριξη και τη συνεργασία των αναλφάβητων μαζών του προλεταριάτου - και η μεγάλη πλειοψηφία των προλεταρίων ανήκει δυστυχώς ακόμα σ' αυτήν την κατηγορία - είναι απαραίτητο να αρχίσουμε να μιλάμε στους εργαζομένους όχι για τα γενικά βάσανα του διεθνούς προλεταριάτου συνολικά, αλλά ιδιαίτερα για τις δικές τους, καθημερινές, ιδιωτικές τους κακοτυχίες. Είναι απαραίτητο να τους μιλήσουμε για τις συνθήκες εργασίας τους, στη συγκεκριμένη τοποθεσία όπου ζουν, για τις άσχημες συνθήκες και τις πολλές ώρες που εργάζονται, για τους μικρούς μισθούς τους, τις προστυχιές του εργοδότη τους, το υψηλό κόστος ζωής και πόσο αδύνατο είναι γι' αυτούς να δημιουργήσουν και συντηρήσουν μια οικογένεια. [23]

Αυτή ήταν η όλη εργασία την οποία ο Μπακούνιν θεώρησε απαραίτητη για την προετοιμασία της επανάστασης. Αλλά δεν θεώρησε ότι έπρεπε να γίνει από πάνω προς τα κάτω, ακριβώς το αντίθετο, διακηρύσσοντας, επίσης, ότι «η επανάσταση των λαών θα δημιουργήσει την επαναστατική της οργάνωση από τα κάτω προς τα πάνω και από την περιφέρεια προς το κέντρο, σύμφωνα με την αρχή της ελευθερίας».[24]

«Όσον αφορά την οργάνωση της Κομμούνας, θα υπάρξει μια ομοσπονδία των μόνιμων οδοφραγμάτων και το Επαναστατικό Συμβούλιο της Κομμούνας θα λειτουργήσει με έναν ή δύο εκπροσώπους από κάθε οδόφραγμα, ένα ανά οδό ή ανά περιοχή, οι οποίοι θα είναι εντολοδόχοι με δεσμευτικές εξουσιοδοτήσεις, υπεύθυνοι και πάντα ανακλητοί». [25] Θα δημοσιευθεί μια έκκληση προς όλες τις επαρχίες, τις κοινότητες και τις ενώσεις προσκαλώντας τους να ακολουθήσουν το παράδειγμα της πρωτεύουσας, να αναδιοργανωθούν αρχικά σύμφωνα με τις επαναστατικές απόψεις και μετέπειτα να εξουσιοδοτήσουν εκπροσώπους σε ένα συμφωνημένο χώρο συνέλευσης (όλοι αυτοί οι εκπρόσωποι θα έχουν δεσμευτικές εξουσιοδοτήσεις, θα είναι υπεύθυνοι και θα ανακαλούνται) προκειμένου να δημιουργηθεί η ομοσπονδία των επαναστατικών ενώσεων, των κοινοτήτων και των επαρχιών με βάση τις ίδιες αρχές και για να οργανωθεί έτσι μια επαναστατική δύναμη ικανή να νικήσει την αντίδραση. Δεν θα σταλθούν οπουδήποτε επίσημοι επαναστατικοί κομισάριοι, αλλά θα αποσταλούν επαναστάτες προπαγανδιστές σε όλες τις επαρχίες και τις κοινότητες και, ιδιαίτερα, στους αγρότες που δεν μπορούν να επαναστατήσουν για λόγους αρχών, Δεν θα υπάρξουν ούτε τα διατάγματα οποιασδήποτε δικτατορίας, αλλά μόνο η πράξη της ίδιας της επανάστασης, δηλαδή, οι διαδικασίες αυτές που θα εξασφαλίσουν αναπόφευκτα σε κάθε κοινότητα την πλήρη διακοπή της νομικής και επίσημης ύπαρξης του Κράτους». [26]

Αυτό δεν αποτελεί απλώς ένα ιστορικό ζήτημα. Είναι αλήθεια ότι στις δυτικές χώρες οι επαναστάτες είναι γενικά ελεύθεροι να πουλούν εφημερίδες και να παίρνουν μέρος σε συνεδριάσεις μ' έναν τρόπο που δεν ίσχυε γενικά στην εποχή του Μπακούνιν. Αλλά αυτός ο φιλελευθερισμός του Κράτους είναι, κατά ένα μεγάλο μέρος, αντιμετωπίζεται ως σοβαρή απειλή. Όπου οι επαναστάτες της μιας ή της άλλης μορφής έχουν αντιμετωπιστεί ως απειλή, από τους «Μαύρους Πάνθηρες, στο ιρλανδικό κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων, το κίνημα της δεκαετίας του 1970 στην Ιταλία, το γάντι έχει πλέον πεταχτεί και η πλήρης αντιπαράταξη της κρατικής καταστολής, συμπεριλαμβανομένης της εισχώρησης στις οργανώσεις αυτές και της προβοκάτσιας, έχει χρησιμοποιηθεί ενάντια σ' αυτές. Προς το παρόν, η σχετικά ασήμαντη απειλή των ομάδων του λεγόμενου BlackBloc στις διαδηλώσεις κατά της παγκοσμιοποίησης (σ.τ.μ.: το κείμενο γράφτηκε το 2001-2002 εποχή των σχετικών διαδηλώσεων) προκαλεί μια αυξανόμενη αντίδραση και ανάπτυξη της κρατικής καταστολής, συμπεριλαμβάνοντας τώρα και έναν μοιραίο πυροβολισμό. (σ.τ.μ.: εννοεί το θάνατο του Κάρλο Τζουλιάνι στη Γένοβα). Τα γραπτά του Μπακούνιν παρέχουν σε μας την αφετηρία για να εξετάσουμε την προφανή αντίφαση μεταξύ της επιθυμίας για τη δημιουργία μιας ελευθεριακής κοινωνίας και της ανάγκης να νικήσουμε ένα ισχυρό και αυταρχικό Κράτος για να το επιτύχουμε.

Σημειώσεις

(Τα περισσότερα από τα ντοκουμέντα που παρατίθενται εδώ ως URL μπορούν επίσης να βρεθούν και στην ιστοσελίδα για τον Μιχαήλ Μπακούνιν στη διεύθυνση <http://struggle.ws/anarchists/bakunin.html> Επίσης, εφόσον ο συγγραφέας παραθέτει αγγλόγλωσσα ντοκουμέντα εμείς αφήνουμε τους τίτλους ως έχουν)

1. Στο To the Finland Station, Edmund Wilson, Fontana 1960, p271
2. ΟΜπακούνιντο Who am I, p126, No Gods, No Masters Vol 1, από το La Commune de Paris et la notion de l'Etat 1870, Oeuvres IV, p249ff
3. Στο Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p14
4. Appeal to the Slavs (1848), στο Bakunin on Anarchism, Sam Dolgoff, Black Rose Books, 1972, p63-68
5. Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p26

6. Sam Dolgoff, ed, Bakunin on Anarchy, New York, 1973, p388
7. Στο Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p29
8. Daniel Guerin στο No Gods No Master Vol 1, p 132
9. Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p30
10. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865) όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p138
11. No Gods No Master Vol 1, p 132
12. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865) όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p142
13. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865) όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p133 - 137
14. Report from a Russian positivist στο Brian Morris, Bakunin: The Philosophy of Freedom, 1993, p34
15. Bakunin, Statism and anarchism, Appendix A (1873), ed Marshal Shatz, Cambridge University Press, 1990, p212
16. Bakunin, Statism and anarchism, Appendix A (1873), ed Marshal Shatz, Cambridge University Press, 1990, p215
17. Bakunin, Statism and anarchism (1873), ed Marshal Shatz, Cambridge University Press, 1990, p6
18. Thecapitalistsystem, το οποίο μπορεί να βρεθεί και στην ακόλουθη διεύθυνση
http://struggle.ws/anarchists/bakunin/writings/capitalist_system.html
19. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p156
20. Bakunin to Nechayev on the role of secret revolutionary societies, June 2, 1870,
ντοκουμέντοοποίομπορείπίσηγναβρεθείκαιιστηδιεύθυνση

http://struggle.ws/anarchists/bakunin/writings/nechayev_secret_disagree.html
21. TheParisCommuneandtheIdeaoftheState (1871), το οποίο μπορεί επίσης να βρεθεί και στη διεύθυνση

<http://flag.blackened.net/daver/anarchism/bakunin/paris.html>
22. Bakunin in The Program of the Brotherhood (1865) as published in God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p139
23. Founding of the Workers International,

<http://flag.blackened.net/daver/anarchism/bakunin/bakunin3.html>
24. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπωςδημοσιεύτηκεστο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p155

25. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπως δημοσιεύτηκε στο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p155

26. Bakunin in Program and Object of the Secret Revolutionary Organisation of the International Brotherhood (1868) όπως δημοσιεύτηκε στο God and the State, No Gods, No Masters Vol 1, p156

* Το κείμενο αυτό γράφτηκε από τον Andrew Flood μετανοματίζοντας το «Bakunin's ideas on revolutionary organisation» («Οι ειδέες του Μπακούνιν για την επαναστατική οργάνωση») και δημοσιεύτηκε στο τεύχος 6 (Χειμώνας 2002) του περιοδικού «Red and Black Revolution», της ιρλανδικής αναρχοκομμουνιστικής οργάνωσης Workers Solidarity Movement (WSM – Κίνημα Εργατικής Αλληλεγγύης). Ελληνική μετάφραση «ούτε θεός-ούτε αφέντης», 4 Γενάρη 2008.